

Retorika in argumentacija: (pozabljena ali prezrta) dejavnika učne uspešnosti?

Janja Žmavc

Pedagoški inštitut Ljubljana

“Spodbudimo učno uspešnost slovenskih mladostnikov”

Ljubljana, 7. 11. 2013

Izhodišča

- R in A v slovenski vzgoji in izobraževanju
- Posebnosti pojmovanja R in A v Sloveniji
- Teoretski model retorično-argumentativne kompetence in učna uspešnost
- Trenutni položaj R in A v izobraževanju pri nas

Kaj pravi SSKJ:

- **retórika** -e ž (ó)

1. spretnost, znanje govorjenja, zlasti v javnosti, govorništvo: *prevzela jih je njegova bleščeča retorika; vaditi se v retoriki / študirati retoriko; pravila retorike*

2. knjiž. lepo, izbrano, a navadno vsebinsko prazno govorjenje, izražanje; leporečje: *za njegove spise sta značilni gostobesednost in retorika; govornik je zašel v patos in retoriko // govorjenje, izražanje sploh: taka retorika je bolj primerna za pravnika kot za pisatelja*

3. do 1848 zadnji razred šestletne gimnazije: *končati retoriko*

- **argumentácija** -e ž (á)

utemeljevanje, dokazovanje kake trditve: *njegovi argumentaciji ni mogoče slediti; prepričljiva, protislovna argumentacija; argumentacija predloga // dokazno gradivo: predložiti izčrpno argumentacijo; trditev je brez argumentacije; znanstvena argumentacija*

Posebnosti pojmovanja R in A

- (Zahodno) evropski prostor:
  - 2500 letna tradicija (teorije in prakse)
  - veščini *uspešnega javnega prepričevanja* in *utemeljevanja*
  - eno temeljnih orodij javnega delovanja
  - del izobraževalnih sistemov
- Slovenija
  - malo teoretikov
  - ni resna znanstvena disciplina
  - katalog retoričnih figur
  - veščina lepega in pravilnega govora
  - manipulativna tehnika za zavajanje in laganje
  - vrednostne delitve: R (*slaba*) in A (*dobra*)

Retorično-argumentativna kompetenca

- Retorično-argumentativni teoretski model (brez R ni A in obratno):
  - klasični retorični model (*officia oratoris*)
  - sodobne teorije argumentacije (Toulmin, Blair, Johnson, Govier, van Eemeren)
- “*Retorično argumentativna kompetenca*” – ključna strategija pedagoškega diskurza:
  - zmožnost vsakokratne identifikacije, razumevanja, ocene ter učinkovite rabe R in A elementov glede na konkretno situacijo

Retorično-argumentativna kompetenca in učna uspešnost

- R-A kompetenca – skupina znanj in zmožnosti, ki vplivajo na:
  - uspešnost (so)ustvarjanja znanja
  - učinkovitost pedagoškega procesa
  - dinamiko medosebnih odnosov
  - oblikovanje samopodobe udeležencev pedagoškega procesa (Žmavc, 2011)
- R-A kompetenca v povezavi z dejavniki učne uspešnosti (Marentič Požarnik 2000; Puklek Levpušček in Zupančič 2009):
  - Notranji
    - Fiziološki
    - Psihološki dejavniki (npr. stopnja razvoja v mišljenju, govorna kompetentnost)
  - Zunanji
    - Fizikalni
    - Socialni (npr. družinski, razredni, vrstniški in širši družbeni kontekst: interakcije, vrednote)

Retorika in argumentacija v slovenski vzgoji in izobraževanju

- Ni samostojnega in sistematičnega poučevanja, le posamezni R-A elementi pri določenih predmetih
- Izključenost iz srednješolskega izobraževanja
- Nekaj izbirnih predmetov na fakultetah (poljubno koncipirani)
- Številne tržno naravnane oblike (“tečajji retorike”)

IZJEMA: obvezni izbirni predmet retorika (9. razred OŠ)

Operativni cilji pouka:

- Funkcionalni cilji

1. Učenci in učenke spoznavajo, *kaj* je retorika.
2. Učenci in učenke spoznavajo, *zakaj se je koristno učiti* retorike.
3. Učenci in učenke spoznavajo *etiko dialoga*.
4. Učenci in učenke spoznavajo, *kaj* je argumentacija.
5. Učenci in učenke spoznavajo *razliko* med dobrimi in slabimi argumenti (fakultativno).
6. Učenci in učenke s spoznavanjem *sestavnih delov* retorične tehnike razumejo, *kako* lahko oblikujejo prepričljive govore.
7. Učenci in učenke spoznavajo, *kako* pomembni za uspešno prepričevanje so značaji (govorca) in strasti (poslušalcev).
8. Učenci in učenke spoznavajo nastanek in zgodovino retorike (fakultativno).

- Izobraževalni cilji

1. Učenci in učenke se (na)učijo *javnega nastopanja* in *izražanja svojih stališč*.
2. Učenci in učenke se (na)učijo *učinkovitega prepričevanja* in *argumentiranja*.

(Žagar Ž. et al., 1999: 5-6; poudarila J. Ž.)

Implicitnost poučevanja retorično-argumentativnih principov

- UN - *Državljska in domovinska vzgoja ter etika* (2011-2012)

“Predmet pri učencih spodbuja razvoj veščin:

- presoje družbenih in etičnih dilem in vprašanj,
- *komuniciranja in argumentiranja v kontekstu demokratičnega javnega prostora,*
- obveščene, kritične, konstruktivne in angažiranega družbenega delovanja,
- vseživljenjskega učenja.” (Karba et al., 2011: 5; poudarki J. Ž.)

Skupek pojmov, konceptov, idej:

- UN – *Slovenščina v OŠ, 3. triletje, splošni cilji:*
“/.../ [U]čenci razvijajo tudi pripravljenost za govorjenje in pisanje; tako *izražajo* svoje misli, *stališča, hotenje, čustva* ali izkušnje, *se pogajajo ter miroljubno rešujejo probleme v različnih življenjskih položajih*. Zavedajo se, da je *govorjenje/pisanje medosebna dejavnost*, pri kateri je *treba spoštovati sogovorca, upoštevati načelo vljudnosti in govorni položaj*.” (Križaj Ortar et al. 2005: 9-10; poudarki J. Ž.).

Ali je argumentacijo treba poučevati ali pričakovati vnaprej?

- UN – *Sociologija v SŠ, splošni cilji in kompetence*:
“Dijakinje/dijaki razvijajo:
  - */.../ sposobnost strokovnega, argumentiranega in strpnega izražanja lastnih stališč; /.../”* (Popit et al.2008: 3, poudarki J. Ž.)
- UN – *Slovenščina v OŠ, 3. triletje, operativni cilji*:
“*/.../razmišljuječe in kritično sprejemajo besedila ter tako razvijajo zmožnost logičnega mišljenja, sklepanja, vrednotenja in utemeljevanja, pa tudi spoštovanja drugačnega mnenja.”* (Križaj Ortar et al. 2005: 60, poudarki J. Ž.)

Ali bi res morali poučevati še retoriko in argumentacijo?

- Vpliv eksplicitnega vključevanja R-A principov na:
  - komunikacijske kompetence učencev
  - predstave učiteljev o komunikacijskih zmožnostih učencev (Žmavc, 2011)
- Šele sistematično poznavanje R-A konceptualne mreže omogoča njeno uspešno praktično uporabo in oblikuje ustrezno družbeno klimo – zgled že antika!
- Optimalna rešitev tukaj in zdaj: samostojni moduli znotraj obstoječih predmetov

Viri in literatura

- Crowley, S. in Hawhee, D. (2004). *Ancient Rhetorics for Contemporary Students*. Third Edition. : Pearson Longman.
- Govier, T. (2005). *A Practical Study of Argument*. Sixth Edition. Belmont, CA: Thomson/Wadsworth.
- Johnson, R. H. in Blair, J. A. (1987). Argumentation as Dialectical. *Argumentation* 1/41-56.
- Karba, P. et al. (2011). *Učni načrt. Program osnovna šola. Državljska in domovinska vzgoja ter etika (Elektronski vir)*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_DDE_OS.pdf (5. 11. 2013).
- Križaj Ortar, M. et al. (2005). *Učni načrt. Program osnovnošolskega izobraževanja. Slovenščina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_obvezni/Slovenscina_obvezni.pdf (5. 11. 2013).
- Marentič Požarnik, B. (2000). Psihologija učenja in pouka. Ljubljana: DZS.
- Marjanovič Umek, L. et al. (2007). Vpliv psiholoških dejavnikov in izobrazbe staršev na učno uspešnost mladostnikov. *Psihološka obzorja* 16/3, 27-48.
- Popit, T. (2008). *Učni načrt. Sociologija (Elektronski vir). Gimnazija: splošna, klasična, strokovna gimnazija : obvezni, izbirni predmet, matura (70,120 ur)*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo,
- http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2010/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_sociologija_gimn.pdf (5. 11. 2013).
- Puklek Levpušček M. in Zupančič M. (2009). Osebni, motivacijski in socialni dejavniki učne uspešnosti. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Zidar Gale, T. et al. (2006). *Retorika : uvod v govorniško veščino: učbenik za retoriko kot izbirni predmet v 9. razredu devetletnega osnovnošolskega izobraževanja*. Ljubljana: i2.
- Žagar Ž., I. et al. (1999). *Učni načrt za izbirni predmet Retorika. Program osnovnošolskega izobraževanja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_izbirni/Retorika_izbirni.pdf (5. 11. 2013).
- Žagar Ž., I. in Domajnko, B. (2006). *Argumentiranost kot model uspešne komunikacije*, Domžale: Izolit.
- Žmavc, J. (2010). *Retorika: ali kako mi stari Grki in Rimljani lahko pomagajo pri učinkovitem prepričevanju*. V: Damjan, B. et al.: *Posodobitve pouka v gimnazijski praksi, Latinščina*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 132-154.
- Žmavc, J. (2011). Vloga in pomen jezika v državljanski vzgoji. Ljubljana: Pedagoški inštitut, Digitalna knjižnica, Documenta 2, <http://www.pei.si/Sifranti/StaticPage.aspx?id=105> (5. 11. 2013)